

TÜRKİYE'DE KAYNAŞTIRMA EĞİTİMİ VE UYGULAMALARI

Hacı Ahmet ÖZTÜRK¹
Zeki BERBER²
Ali AYTEKİN³
Mekselna TÜTER⁴
Burcu ÇETİN YÜCE⁵

ÖZET

Kaynaştırma eğitimi, özel gereksinimli öğrencilerin genel eğitim ortamında eğitimlerine devam etmelerini amaçlayan bir eğitim modelidir. Ancak bu modelin uygulanması sırasında bazı zorluklarla karşılaşabilmektedir. Öğretmenler, özel gereksinimli öğrencilerin sınıflarına yerleştirilmesi sonucunda eğitim uygulamaları ve sınıf yönetimi konularında endişeler taşır ve kaynaştırma konusunda yeterli eğitim almadıklarını düşünürler. Kaynaştırma eğitiminde karşılaşılan diğer sorunlar arasında, öğrencilerle iletişim eksiklikleri, öğrencilerin fiziksel ve davranışsal karakteristikleri, öğretmenlerin iş yüklerinin artması, sınıf mevcutlarının fazlalığı ve fiziksel ortamların yetersizliği sayılabilir. Bu nedenle, kaynaştırma eğitimi uygulamalarının başarılı olabilmesi için tüm paydaşların aktif bir şekilde çalışması, öğretmenlerin yeterli eğitim almaları ve fiziksel ortamların uygun hale getirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kaynaştırma, Eğitim, Uygulama, Türkiye

¹ MEB, ORCID ID: 0000-0002-7434-6827, ahmetozturk0046@hotmail.com

² MEB, ORCID ID: 0009-0005-2712-4729, z.berber@hotmail.com

³ MEB, ORCID ID: 0009-0005-2625-7159, aliyaytekin80@hotmail.com

⁴ MEB, ORCID ID: 0009-0000-6832-3613, meksel_fb98@hotmail.com

⁵ MEB, ORCID ID: 0009-0000-6832-3613, burcu-cetin-yuce@hotmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article, Geliř Tarihi/Received: 19/12/2023–Kabul Tarihi/Accepted: 30/01/2024

INCLUSIVE EDUCATION AND PRACTICES IN TURKEY

Hacı Ahmet ÖZTÜRK
Zeki BERBER
Ali AYTEKİN
Mekselna TÜTER
Burcu ÇETİN YÜCE

ABSTRACT

Inclusive education is an education model that aims to enable students with special needs to continue their education in a general education environment. However, some difficulties are encountered during the implementation of this model. As a result of the placement of students with special needs in their classrooms, teachers worry about educational practices and classroom management, and they think that they do not receive adequate training in inclusion. Other problems encountered in inclusive education include lack of communication with students, physical and behavioral characteristics of students, increased workload of teachers, excess classroom sizes and inadequate physical environments. Therefore, in order for inclusive education practices to be successful, all stakeholders must work actively, teachers must receive adequate training and physical environments need to be made suitable.

Keywords: Inclusion, Education, Practice, Türkiye

GİRİŞ

Kaynaştırma eğitimi, özel ihtiyaçları olan bireylerin eğitsel ve sosyal açıdan bütünleşmeleri için özel gereksinimi olmayan bireylerle etkileşim kurmalarını hedefleyen bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, özel gereksinimli bireylerin nitelikli eğitim alarak bağımsız ve kendine yeterli bireyler haline gelmelerine yardımcı olmakla birlikte, toplumsal entegrasyonlarını da kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda kaynaştırma eğitimi uygulamalarının temel amacı, bireylerin yetersizliklerinin engel oluşturmasını önlemektir (Sucuoğlu, 2006).

Kaynaştırma eğitimi, özel gereksinimleri olan bireylerin genel eğitim sınıflarında tam ya da yarı zamanlı olarak bireyselleştirilmiş eğitim programlarıyla öğretmen ve bireylerin ihtiyaç duyabilecekleri destek hizmetleri sağlanarak eğitim almalarını amaçlayan bir uygulamadır. Bu sayede özel gereksinimli bireylerin toplumla bütünleşmelerini destekleyecek beceriler kazanmaları, bağımsız ve kendi kendine yeten bireyler olmaları ve iyi bir eğitim almaları sağlanmaktadır. Kaynaştırma eğitimi, özel gereksinimli bireylerin genel eğitim okullarında akranlarıyla birlikte eğitim faaliyetlerine devam etmesi olarak da tanımlanabilir. Ancak, kaynaştırma eğitimi yalnızca özel gereksinimi olan bireylerin genel eğitim okullarında eğitim alması değil, aynı zamanda gerektiğinde destek eğitim hizmetlerinin sağlanması yoluyla da uygulanır.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne (2018) göre kaynaştırma eğitimi, özel gereksinimli bireylerin akranlarıyla aynı düzeye gelmelerini sağlamak için tam zamanlı veya yarı zamanlı olarak tamamlayıcı eğitim hizmetleri hazırlanarak verilen eğitimidir. Kaynaştırma eğitiminin temeli, özel gereksinimli bireylerin okul ve sınıflarda akranları ile aynı eğitimi alması ve gerektiğinde hem bireysel hem de öğretmen iyileştirici eğitim hizmetlerinin verilmesidir (Kargın, 2004).

KAYNAŞTIRMA EĞİTİMİNİN TEMEL İLKE VE AMAÇLARI

Özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin normal gelişim gösteren akranları ile aynı eğitim ortamında bulunmaları yetersizdir. Ancak kaynaştırma eğitimi uygulamaları, temel ilkeler doğrultusunda uygulandığında anlam kazanır ve bireyler üzerinde en büyük etkiyi yaratır. Bu temel ilkeler, özel eğitim ile genel eğitimin ayrılmaz bir bütün olduğu, bireysel farklılıkların dikkate alındığı, eğitimin küçük yaşlarda başladığı ve iş birliğinin önemli olduğu kriterlerini içermektedir. Kaynaştırma eğitimi sürecinde, özel gereksinimli bireyin akranlarıyla birlikte eğitim alması, bireyin duyu kalıntısından yararlanması ve doğal ortamlarda sevgi, sabır ve gönüllülüğün esas olması da önemlidir. Bu eğitimin çeşitli amaçları vardır. Bunlar; (Ülger, 2019)

Özel gereksinimli bireylerin, eğitimde fırsat eşitliği ilkesine uygun olarak akranlarıyla birlikte eğitim alma hakları bulunmaktadır.

- Kaynaştırma eğitimi, özel sınıflar veya okullarda eğitim görmeye dayalı psikolojik baskıyı önleyerek özel gereksinimli bireylerin entegrasyonunu kolaylaştırmaktadır.
- Sosyal çevre edinmeleri ve sosyalleşmeleri için kaynaştırma eğitimi fırsatları sunmaktadır.
- Devlet okullarında kaynaştırma eğitimi uygulamaları, özel eğitim okullarına göndermenin maddi olarak güç olduğu ebeveynlere de eğitim imkanları sunmaktadır.

KAYNAŞTIRMA UYGULAMA MODELLERİ

Türkiye'de kaynaştırma eğitiminin uygulanması üzerine temelde üç farklı modeli bulunmaktadır. Bunlara ait detaylı bilgiler alt başlıklarda verilmiştir.

Tam Zamanlı Kaynaştırma

Özel gereksinimli bireylerin eğitim ihtiyaçları tam zamanlı kaynaştırma modeliyle karşılanır. Bu modele göre, özel gereksinimli bireyler genel eğitim sınıflarında akranlarıyla birlikte eğitim görürler. Bireylerin kaydı normal sınıfta yapılır ve uygun materyaller ve özel eğitim hizmetleriyle eğitimleri ve sosyal bütünleşmeleri sağlanır. Sınıflara yerleştirilen özel gereksinimli bireylerin sayısı dengeli bir şekilde dağıtılmalıdır ve her bir şubede en fazla iki birey olmalıdır.

Eğitim, bireyselleştirilerek gereksinimlere yönelik düzenlemeler yapıldıktan sonra uygulanır. Türkiye'de kaynaştırma eğitimi, büyük ölçüde tam zamanlı kaynaştırma modeliyle yapılmaktadır. (Özbey, 2018).

Yarı Zamanı Kaynaştırma

Özel gereksinimli bireylerin eğitim ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla uygulanan kısmi zamanlı kaynaştırma modelinde, özel gereksinimli kişiler genel eğitim okullarında akranları ile birlikte belirli kurslarda veya boş zaman etkinliklerinde eğitilirler. Bu modelde özel gereksinimli bireyler özel eğitim alt sınıflarına alınır. Özel eğitim alt sınıfında yetenek alanlarına göre bireyler kurs ve sosyal etkinliklere dahil edilir. Genel eğitim sınıfında engelli bireyin eğitimi devam ederken, öğretmene gerekli destek hizmetleri sağlanır; bu hizmetler, öğretmenlerin mesleki bilgi ve becerilerinin gelişimini desteklemek için danışmanlık şeklinde sunulmaktadır(Özbey, 2018).

Tersine Kaynaştırma

Tersine kaynaştırma olarak da bilinen tersine kaynaştırma modeli, özel gereksinimli bireylerin isteklerine göre özel eğitim okul ve kurumlarında özel gereksinimli bireylerin ilköğretimle aynı sınıfta eğitim görmelerine olanak sağlar. Bu model, bireylerin sosyal ve bilişsel gelişimlerini doğal bir ortamda geliştirebilecekleri ve tipik gelişim gösteren bireylerin akran modellerine sahip olabileceği bir ortam yaratır. Ancak bu uygulama modeli Türkiye'de çok yaygın değildir (Özbey, 2018).

Kaynaştırma Eğitiminin Unsurları

Kapsayıcı eğitimin uygun şekilde uygulanması ve başarılması için bazı faktörlerin kombinasyonunu gerektirir. Okul liderliği, psikolojik danışmanlar, aileler, bireyselleştirilmiş eğitim programları, destekleyici özel eğitim hizmetleri, tipik gelişim gösteren bireyler, özel gereksinimli bireyler ve kaynaştırma sınıf öğretmenleri kaynaştırma uygulamalarında başarıyı sağlayan faktörler arasındadır (Batu, 2005).

Kaynaştırma eğitiminin doğru uygulanması için okul yönetimi önemli bir unsurdur. Okul yönetimi kaynaştırma eğitiminin gerekliliğine ve önemine inanarak olumlu bir tutum sergilerse diğer unsurlarla çalışmayı kolaylaştırabilir, böylelikle kaynaştırma eğitiminin etkili bir şekilde uygulanmasını sağlayabilir. Okul yönetiminin görev ve sorumlulukları arasında, öğretmenler ve diğer personel ile bilgilendirme toplantıları yapmak, özel gereksinimli bireylerin toplumda eşit dağılımını sağlamak, yeterli fiziki altyapıyı oluşturmak, eğitim için gerekli araç ve gereçleri sağlamak ve personel temin etmek yer alır. Ayrıca okul yönetimi, öğretmenleri birbirlerine yardım etmeye teşvik etmekte ve okul ailesini destekleyerek işbirlikçi bir ortamın oluşmasına katkıda bulunmaktadır (Atıcı, 2014).

Kaynaştırma eğitimi uygulamalarında yer alan unsurlardan biri de rehber öğretmen/psikolojik danışmanlardır. Bu unsurlar, özel gereksinimli bireylerin Rehberlik Araştırma Merkezi'nden alınan raporlarını kullanarak bireyselleştirilmiş eğitim programlarını hazırlarlar.

Ayrıca uygun sınıflara yerleştirme, yetersizlik ve kaynaştırma eğitimi hakkında bilgilendirici toplantılar düzenleme görevleri de okul psikolojik danışmanları/rehber öğretmenler tarafından yerine getirilir (Akalm, 2014).

Kaynaştırma eğitimi sürecinde psikolojik danışman ailelerle iletişim kurar, gerekirse uygun kurum ve kuruluşlara yönlendirir, özel gereksinimli bireyleri gözlemler, detaylı bilgi edinir ve bu bilgiyi tüm ekip üyelerine ileterek sınıf öğretmenleri ile paylaşır. Gelişimsel yetersizliği olan kişilere okulda ihtiyaç duydukları bilgileri edinmelerini sağlar ve uyum sağlama gibi görevleri yerine getirir (Sucuoğlu, 2006).

Aileler kaynaştırma eğitiminin önemli destekçileridir ve bir ekip çalışması olarak yapıldığında başarılı olabilir. Aileler, özel gereksinimli kişilerin aileleri ve normal gelişim gösteren kişilerin aileleri olarak iki gruba ayrılır. Özel ihtiyaçları olan bireylerin aileleri, çocuklarının okul dışındaki performansı hakkında bilgi vererek müfredat hedeflerinin belirlenmesine ve evde eğitim programının uygulanmasına yardımcı olabilir. Ailelerin kaynaştırma eğitim sürecine dahil edilmesi, bireylerin akademik başarıları ve sosyal-duygusal gelişimleri için önemlidir. Kaynaştırma eğitiminin başarısı için aileler çok önemlidir. Normal gelişim gösteren bireylerin ailelerinde kaynaştırma eğitimi verilmesi ve özel gereksinimli bireylere yönelik kabullenici bir tutum, normal gelişim gösteren bireylere yönelik olumlu tutumların geliştirilmesinde etkili olabilir (Keçeli ve Kaysılı, 2008).

Özel gereksinimli bireylerin eğitiminin temel taşlarından biri olan Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP), kaynaştırma eğitiminin en kapsamlı unsuru olarak kabul edilmektedir. BEP'in temel amacı, özel ihtiyaçları olan insanlara yüksek kaliteli eğitim fırsatları sunmaktır ve bu nedenle özel eğitim çok önemlidir. Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP), özel gereksinimli bireylerin eğitiminde önemli bir rol oynamaktadır. BEP, özel gereksinimli bireyin gelişimsel özelliklerini, eğitimsel başarılarını ve ihtiyaçlarını belirleyen bir eğitim değerlendirmesinin sonuçlarına dayalı olarak özel gereksinimli bireylere verilen destekleyici eğitim hizmetlerini içeren bir eğitim programıdır. Program, bireysel öğrenme düzeyi, büyüme ve performansı değerlendirmeye yönelik uygun yöntem ve düzenlemeler, yıllık uzun ve kısa vadeli hedefler, eğitim ortamı olanakları, destek eğitim hizmetlerinin türü, süresi ve süresi gibi bilgileri içerir (Kargın, 2007).

KAYNAŞTIRMA EĞİTİMİNİN YARARLARI

Kaynaştırma eğitimi, özel gereksinimli bireyler, genel gelişim gösteren bireyler, aileler ve öğretmenler için birçok fayda sağlayan bir eğitim uygulamasıdır. Bu uygulamanın temeli, özel gereksinimli kişilerin eğitimi, sosyalleşmesi ve akranlarıyla bütünleşmesidir. Bu bütünleşme ise özel gereksinimli kişilerin toplumla bütünleşmesi ile mümkündür. Kaynaştırma eğitimi, bireylere bu olanağı sağlayarak onların sadece zihinsel gelişimlerini değil, aynı zamanda duygusal ve sosyal gelişimlerini de etkiler (Sucuoğlu ve Kargı, 2006).

Özel gereksinimli bireylerin bulunduğu ortamlarda sosyal becerilerin geliştiği ve akademik performansın arttığı gözlemlenmiştir. Ayrıca uygun yöntem, teknik ve materyallerin kullanılması bireylerin öğrenme sürecini kolaylaştırmakta ve uyum, başarı, şükran, cesaret ve sorumluluk gibi toplumsal değerlerin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Özel gereksinimli bireyler, akranlarını izleyerek model olma, işbirliği yapma ve iletişim kurma olanaklarından yararlanırken, bir arkadaş grubuna ait olma, kabul ve bağımlılık duyguları, benlik saygısını azaltma ve geliştirme gibi faydalar da sağlayabilirler (Demir ve Açar, 2010).

Bu sebeple, kaynaştırma eğitimi alan özel gereksinimli bireylerin, eğitimlerini yalnızca özel eğitim sınıflarında alan bireylere göre daha fazla sosyal gelişim gösterdikleri gözlemlenmektedir (Sucuoğlu ve Kargı, 2006).

Kaynaştırma eğitimi, tipik gelişim gösteren bireylerin yanı sıra özel gereksinimli bireylerin de dikkate alınmasını gerektirir. Aynı sosyal çevrede normal gelişim gösteren bireyler bu nedenle özel ihtiyaçları öğrenir ve hoşgörülü, kabul edici, demokratik ve ahlaki bir anlayış geliştirirler. Ayrıca bireysel farklılıklara saygı duymanın önemini anlayarak kendilerini tanıma, güçlü ve zayıf yönlerini tanıma ve kabul etme becerilerini geliştirirler. İyi planlanmış kaynaştırma eğitimi, tipik gelişim gösteren bireylerde yardımlaşma ve işbirliği becerilerinin gelişmesine katkı sağlar (Kırcaali ve İftar, 1998).

Kaynaştırma eğitimi sadece özel gereksinimli bireyler için değil, öğretmenler ve aileler için de faydalar sağlar. Öğretmenler, kabul, hoşgörü ve bireysel farklılıklara saygı gibi davranışlarının gelişimini kaynaştırma eğitimiyle destekleyebilirler. Özel gereksinimli bireylerin sınıf arkadaşlarıyla birlikte çalışması, öğretmenlerin bilgilerini, becerilerini ve diğer personellerle iş birliğini artırır. Kapsayıcı eğitim süreci, özel ihtiyaçları olan kişilerin evde eğitiminden sorumlu olan ailelere de yarar sağlar. Bu uygulama, çocukların neler yapabileceğini yansıtan hedefler koymaya başlayan ailelerin moralini yükseltir ve çocukların gelişimine olumlu katkı sağlar. Kaynaştırma eğitimi, ailelerin kaygı ve belirsizlik duygularını umuda dönüştürür, özel gereksinimli bireylerin gelişimine bağlı olarak aile ilişkilerini güçlendirir. Ayrıca özel gereksinimli bireylerin düzenli eğitim ortamına dahil edilmesi ailenin çabasını güçlendirmekte ve okul ile işbirliği yaparak çocukların ihtiyaçları hakkında daha fazla bilgi sahibi olmalarını sağlamaktadır (Kırcaali ve İftar, 1998).

Eğer kaynaştırma eğitimi uygun bir şekilde planlanarak uygulanırsa, özel gereksinimli bireyler ve eğitim sürecinde yer alan tüm taraflar için herhangi bir olumsuz etkisi olmadığı, aksine bazı faydaları olduğu görülmektedir. Bunlar; (Hicks ve Monroe, 2011)

- Özel ihtiyaçları olan bireylerin, genel eğitim olanaklarına erişimlerinin sağlanması
- Sosyal ortamlarda vakit geçirerek, sosyal becerilerini ve ilişkilerini geliştirmelerine fırsat verilmesi

- Toplumda kabul edilmelerine ve diğer bireylerle bütünleşmelerine yardımcı olunması
- Hem sosyal hem de akademik başarılarının artırılması
- Öğrencilerin birbirleriyle etkileşimlerini güçlendirerek, normal gelişim gösteren bireyleri rol model almalarına olanak sağlanması
- Bireysel farklılıkları kabul etme ve saygı duyma becerilerinin normal gelişim gösteren bireylerde geliştirilmesi
- Aileler, öğretmenler ve okul personeli arasında iş birliğinin sağlanması ve iletişim becerilerinin geliştirilmesi
- Özel ihtiyaçları olan bireylerin ailelerinin de toplumla bütünleşmelerine olanak tanınması

ÖZEL EĞİTİM

"Özel gereksinimleri nedeniyle akranlarından farklılık gösteren bireylerin toplumsal yaşama hazırlanması ve bağımsız yaşama becerileri kazanmaları için eğitimsel faaliyetler düzenlenmelidir. Bu faaliyetler, bireysel özellikleri ve eğitim yeterlikleri dikkate alınarak özel olarak yetiştirilmiş personel, özel eğitim programları ve uygun yöntemlerle gerçekleştirilmelidir. Bu sayede özel gereksinimli bireylerin bağımsız yaşama becerilerini kazanmaları ve toplumla bütünleşmeleri sağlanabilir. Bu amaç doğrultusunda yürütülen eğitim faaliyetlerinin etkinliğini artırmak için özel gereksinimli bireylerin eğitimlerinde özel eğitim hizmetlerinden yararlanılmalıdır(Çuhadar, 2013).

Farklı tanımları bulunan özel eğitim kavramı, MEB (2018) tarafından Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde şu şekilde açıklanmaktadır: "*Bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirilmiş özel eğitim programları ve özel olarak yetiştirilmiş personel tarafından, akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireylerin bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından uygun ortamlarda sürdürülen eğitim.*" Bu eğitim, özel gereksinimi olan bireylerin yeteneklerine uygun şekilde hazırlanan ve bağımsız yaşama becerileri kazandırmayı hedefleyen sistematik öğretim hizmetleri ile değerlendirme süreçlerini de kapsamaktadır. Özel eğitim, özel gereksinimli bireylerin ihtiyaçlarına göre uyarlanmış eğitim programlarıyla desteklenen, bireyleri hayata kazandırmada ve istihdam olanakları yaratmada oldukça önemli olan bir eğitim türüdür (Çavraktar ve Diken, 2007).

Özel eğitim uygulamaları, özel gereksinimi olan bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla özel eğitim programları, yöntemler ve eğiticilerin kullanıldığı, bireylerin gelişim özelliklerine uygun eğitim ortamlarında yürütülen bir eğitimidir.

Özel eğitim tanımlarına bakıldığında, normal gelişim gösteren akranlarından farklı özelliklere sahip bireylerin varlığı, bu bireylerin öğrenme ve beceri ihtiyaçlarının karşılanabileceği özel ortamlar ve bireyselleştirilmiş eğitim programları gibi ortak varsayımlarla karşılanmaktadır (Arı, Sönmez ve Kartal, 2017).

Özel Eğitimin Temel İlkeleri

Tüm bireyler, toplumda yer aldıkları sürece ihtiyaç ve yeteneklerine en uygun eğitim hizmetlerinden yararlanma hakkına sahiptir. Bu nedenle özel gereksinimi olan bireylerin, eğitim ihtiyaçlarını karşılamak üzere uygun destek hizmetleri sunulmalıdır (Kırcaali ve İftar, 1998). MEB (2018) tarafından belirlenen temel ilkeler, özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitim ihtiyaçlarının karşılanması ve desteklenmesi amacıyla özel eğitim hizmetlerinin sunulmasına ilişkin ilkelere. Özel eğitimle ilgili temel ilkeler şunlardır:

- Eğitim hizmetleri; bireysel farklılıkları, gelişim özellikleri ve eğitim ihtiyaçları göz önünde bulundurularak sunulmalıdır.
- Özel eğitim ihtiyacı olan bireyler; ilgi, istek, yeterlilik ve yeteneklerine uygun özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılmalıdır.
- Özel eğitim hizmetleri, mümkün olan en erken dönemde başlatılmalıdır.
- Özel eğitim hizmetleri, özel eğitim ihtiyacı olan bireyleri sosyal ve fiziksel çevrelerinden mümkün olduğunca ayırmadan toplumla etkileşim ve uyum sağlama sürecini kapsayacak şekilde planlanıp yürütülmelidir.
- Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitsel performanslarına uygun olarak amaç, içerik ve öğretim süreçlerinde uyarlamalar yapılarak diğer bireylerle birlikte eğitim almaları öncelikli hedef olmalıdır.
- Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin, her tür ve kademedeki eğitimlerini sürdürebilmeleri için kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılmalıdır.
- Özel eğitim ihtiyacı olan bireyler için bireyselleştirilmiş eğitim programları geliştirilmeli ve uygulanmalıdır.
- Aileler, özel eğitim sürecinin her aşamasına aktif olarak katılmalıdır.

Özel Eğitimin Temel Amaçları

Özel eğitim, özel gereksinimli bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan bir eğitim türüdür. Bu tür eğitim, özel gereksinimleri nedeniyle yaşlarından farklılık gösteren bireylerin yeteneklerini en üst düzeye çıkarmayı hedefler. Bu amaçla, özel gereksinimli bireylere destek eğitim hizmetleri sunulmasıyla topluma katılmaları, bağımsız ve kendine yeterli bireyler olmaları için gerekli becerileri kazanmalarını sağlar.

Özel eğitimin hedefleri, özel gereksinimli bireylerin dışlanmalarını engellemek, sosyal çevrelerini genişletmek, daha iyi bir öğrenme ortamı sunmak ve gerçek hayat koşullarına hazırlamak şeklinde ifade edilebilir (Güleryüz, 2009).

Özel eğitim, bireylerin engellerini engelsiz bir şekilde ele alır ve bireylerin öğrendikleri yaşam becerileri ile bağımsız yaşamlarını sürdürmelerini sağlar. Bu nedenle özel gereksinimli kişileri topluma kazandırmayı, hayata hazırlamayı, sosyal izolasyonlarını önlemeyi ve sosyal çevrelerini genişletmeyi amaçlar. Bu süreçte özel gereksinimli bireylere yönelik özel eğitim sunumunun yanı sıra bu hizmeti uygulayan öğretmenlerin rolü büyüktür. Çünkü insanları eğitmekle yükümlü olan öğretmenlerdir.

KAYNAŞTIRMA UYGULAMALARI

Dünyada Özel Eğitim Ve Kaynaştırma Uygulamaları

Özel eğitim, engelli bireylerin özel ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla tasarlanmış bir eğitimidir. Özel eğitime ihtiyaç duyan birey, farklı nedenlerden dolayı normal gelişim gösteren akranlarından belirli bir düzeyde farklılaşan özellikleri ve eğitim yeterliliği olan bir birey olarak tanımlanır. Bu nedenle engelli öğrenciler eğitim hayatları boyunca özel gereksinimlerinin karşılanması ve daha sonra topluma uyum sağlayabilmek için özel eğitim hizmetlerine ihtiyaç duyarlar.

Özel gereksinimli bireylerin eğitimine yönelik sistemli çalışmalar 16. yüzyılda başlamıştır. İlk olarak özel gereksinimli öğrencilerin eğitimi ayrı okullarda gerçekleştirilmekteydi. Bu okullar, özel gereksinimli öğrencilerin eğitim hedeflerine göre planlanmış eğitim programları sunarak bu öğrencileri normal gelişim gösteren akranlarından ayırıyorlardı. 1900'lerin ortalarına kadar, özel eğitim sınıfları, engelli öğrencilerin normal gelişim gösteren akranlarıyla birlikte aynı okulda olmalarını sağlayarak ayrımcılığın önüne geçmek amacıyla kullanılmıştır. Ancak özel eğitim sınıfları, benzer özellikleri sergileyen engel grubundan öğrencilerle farklı bir sınıfta eğitim görmelerini gerektiriyordu (Turhan, 2007).

Yapılan araştırmalara göre, özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin toplumdan ayrıştırılarak eğitime çalışıldığı anlaşılmaktadır. Ancak bireylerin sosyal beceri ve etkileşim ihtiyaçları yaşam boyu devam eden ve her alanda gereksinim duyulan bir dinamiktir. Bu nedenle ayrıştırıcı özel eğitim yöntemlerinin bireylerin sosyal ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığı düşünülmektedir (Sakarkaya, Eğilmez ve Engür, 2019).

Yeni nesil eğitim hareketi, özgürlük prensiplerine dayalı olarak tasarlanmış modern ve yenilikçi bir çocuk gelişimi sunmaktadır. Sosyal politikada bütüncül yaklaşımları şekillendiren erişilebilirlik ilkesi, temel insan haklarından ilham almaktadır. Bu kapsamda, Birleşmiş Milletlerin yayınladığı Engelli Hakları Sözleşmesi, "engelli" olarak tanımlanan bireylerin insan haklarından ve özgürlüklerinden adil bir şekilde yararlanmalarını sağlamayı ve doğuştan kazanılan insanlık onuruna saygı duyulmasını hedeflemektedir (Türkmen, 2018).

Eğitim, Türk vatandaşları için anayasanın 42'inci maddesi kapsamında temel bir hak olarak tanımlanmış ve fırsat eşitliği ilkesiyle erişim sağlanması garanti altına alınmıştır. Bu doğrultuda, herkesin fiziksel veya zihinsel engelinden bağımsız olarak sağlıklı bireylerle aynı kalitede eğitim alma hakkı vardır (Chernukha vd., 2021).

Eğitimdeki değişimlerden bir diğeri ise kaynaştırma uygulamaları olarak adlandırılan yöntemlerdir. Modern eğitim hareketi ve modern sosyal politika çerçevesinde özel eğitimde kaynaştırma uygulamaları, özel gereksinimli öğrencilerin normal gelişim gösteren akranları gibi özgür bir eğitim alabilmesi için tasarlanmıştır. Kaynaştırma uygulamaları, özel eğitime ihtiyacı olan her öğrenciyi mümkün olduğunca geniş bir şekilde kapsamak ve onları özel eğitime ihtiyaç duymadan devam edecekleri okullarda ve sınıflarda eğitmek amacını taşır. Eğitim ve eğitim ortamları sadece normal akranlarına uyarlanmak yerine özel gereksinimli öğrencilerin erişilebilirliği düşünülerek planlanır ve düzenlenir. Kaynaştırma uygulamaları, özel gereksinimli öğrencileri normal gelişim gösteren akranlarından ayırmadan, ihtiyaç duydukları eğitimi sağladığı için ayrıştırmanın önüne geçer ve kısıtlılıkları ortadan kaldırmayı amaçlar (Pınar, 2008).

Kaynaştırma uygulamaları, özel gereksinimli öğrencilerin normal gelişimsel özellikleri taşıyan akranlarıyla aynı eğitim ortamında bulunmasını sağlamak amacıyla geliştirilmiş bir yöntemdir. Bu uygulamalar, ilk olarak ABD'de 1970'lerde yürürlüğe alınan kaynaştırma yasası ile doğmuş ve daha sonra diğer bağımsız ülkelerde de uygulanmaya başlamıştır. Türkiye'de ise Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yasası (1983) ile kaynaştırma yönteminin bütünlük eğitim yapısına dahil edilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Kaynaştırma uygulamalarının tarihsel ve yasal gelişimi incelendiğinde, farklı ülkelerin farklı yöntemler geliştirdiği ve birçok ülkede yasal düzenlemelerle benimsendiği görülmektedir (Yazıcıoğlu, 2018).

Kapsayıcı eğitim ortamlarının geliştirilmesi, özel gereksinimli öğrencilerin her alanda eşit bir şekilde eğitim almalarını sağlama konusunda ülkeleri ve okulları zorlayan karmaşık bir süreçtir. Kaynaştırma, toplumsal, eşitlikçi ve demokratik bir eğitim hedefi olarak kabul edilebilir ve buna ulaşmak için tüm paydaşların çaba göstermesi gerekmektedir. Ancak kaynaştırma eğitimi, ülkelerin ve paydaşların aktif desteği olmadan başarıya ulaşamaz. Ülkeler, kaynaştırma eğitiminde çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Ülkeler arasında sınıf mevcudu, eğitime erişim, eğitim ortamlarının fiziksel özellikleri ve kaynaştırma uygulamalarına bakış açısı gibi iç dinamiklerde farklılıklar görülebilir, bu nedenle kaynaştırma yoluyla eğitim sürecinde karşılaşacakları sorunlar da farklılık gösterebilir. Kaynaştırma eğitimi planlanırken veya değerlendirilirken, öğrencilerin tümünün faydası gözetilerek ülkedeki iç dinamiklere uygun uyarlamalar yapılmalıdır (Şahbaz, Atılgan ve Aydemir, 2020).

Türkiye'de Kaynaştırma Uygulamaları

Özel gereksinimli öğrencilerin eğitiminde ülkemizde olumlu gelişmeler gözlemlenmektedir. Genel özelliklerden farklılık gösteren öğrenciler için en uygun eğitim ortamları, kısıtlama seviyesini en aza indiren kaynaştırma uygulamaları doğrultusunda hızla geliştirilmekte ve yaygınlaştırılmaktadır (Turhan, 2007).

Tarihte kaynaştırma uygulamaları için belirleyici yasal düzenlemeler 1983 yılında kabul edilen Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yasası ile başlamıştır. Ancak bu düzenlemelerde belirsizlikler devam etmiş ve 1990 yılında yapılan Şura toplantısında kaynaştırmanın kapsamının genişletilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu gelişmeleri takiben, 1992 yılında yayınlanan MEB Zihinsel Özürlü Çocukların Eğitim Uygulamaları Yönetmeliği, temel eğitimde özel eğitim uygulamaları bölümünde kaynaştırma başlığı altında yer verilmiştir. Yönetmelik, öğrencilerin "eğitilebilir" olduğu kanısına varıldığı takdirde, özel eğitim sınıflarının yetersizliği durumunda normal sınıflarda kaynaştırma uygulamalarının yapılacağını belirtmiştir. Bu şekilde, 1992 yılında yürürlüğe giren yönetmelik, kaynaştırma uygulamalarına yer ayırmış olmasına rağmen, belirsizlik ve yetersizlik sorunları devam etmiştir. Özel gereksinimli öğrencilerin toplumsal rollerini üstlenebilmeleri ve topluma uyum sağlayabilmeleri için ihtiyaç duyulan kaynaştırma uygulamaları, özel gereksinimli öğrencilerin gereksinimlerinin genel eğitim ortamlarında karşılanmasıyla gerçekleşir. Kaynaştırma eğitimi, öğrencilerin yetersizlik özellik ve türlerine değil, yapabileceği yeteneklerine göre planlanan ve uygulanan bir eğitim yöntemidir (Şahbaz vd., 2020).

KAYNAŞTIRMANIN NORMAL GELİŞİM GÖSTEREN ÖĞRENCİLERE ETKİLERİ

İyi planlanmış kaynaştırma ortamları, özel ihtiyaçları olan öğrenciler kadar normal gelişim gösteren öğrenciler için de olumlu etkiler sağlar. Bu nedenle, tüm çocuklar kaynaştırma eğitiminden faydalanabilirler. Kaynaştırma, çocukların saygı ve aidiyet hissi üzerine kurulu bir okul kültürüne dahil olmalarına olanak tanır. Kaynaştırma uygulamaları, bireysel farklılıkları anlama ve kabul etme becerisini artırırken, saldırganlık ve kötü davranışları azaltır ve özel yetenek ve ihtiyaçları olan geniş bir öğrenci grubuyla arkadaşlık kurma fırsatı sağlar. Bu da öğrencilerin okul ve toplumda çeşitliliği kabul etmelerini ve daha geniş bir kaynaştırma kavramında bir araya gelmelerini teşvik eder (Mag, Sinfield ve Burns, 2017).

Normal gelişim gösteren öğrencilerin de kaynaştırma eğitiminden olumlu etkilendiği, özel tedbir ve donanma gereksinimi olan öğrencilerle birlikte eğitim almalarının, kabul, anlayışlı davranış, hoşgörü, karşılıklı yardımlaşma, demokrasi ve ahlaki anlayışları geliştirdiği belirtilmektedir. Bu sayede, bireysel farklılıklara saygı duyma ve hoşgörü ile yaklaşma, kendi eksikliklerini benimseyip kendini geliştirme, liderlik ve sorumluluk gibi duyguların geliştirildiği kaynaştırma uygulamalarıyla normal gelişimli öğrenciler, özel gereksinimli çağdaşlarına daha anlayışlı ve hoşgörülü yaklaşmaktadır. Ancak normal gelişim gösteren öğrencilere etkilerini araştıran ve ortaya koyan sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır (Şahbaz vd., 2020).

Kaynaştırmanın Topluma ve Ailelere Faydaları

Eğitimde kaynaştırma, toplumsal ve eğitimsel birlikteliği teşvik eder ve farkındalığı artırır. Kaynaştırmanın sağladığı faydalar; öğrencilerin kendi kendine karar verme yeteneklerini geliştirmeleri, arkadaşlıklar kurmaları, sosyal ve fiziksel becerilerini artırmaları, engelli insanlara yönelik olumsuz tutum ve önyargıları ortadan kaldırmaları ve toplum tarafından kabul edilebilir davranışlar sergilemeleridir. Kaynaştırma yoluyla eğitimin toplumsal faydaları, engelli bireylerin topluma kazandırılması ve eğitimde eşit fırsatlar sağlanmasıdır (Aker, 2014).

Özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırma yoluyla eğitimi ailelerine, çocuklarını daha iyi tanıma fırsatı, gerçekçi beklenti ve tutumlar geliştirme, eğitim ortamlarına daha olumlu bakabilme gibi faydalar sağlar. Aileler için çocuklarının normal eğitim ortamlarında eğitim görmesi moral motivasyonlarını artırır ve daha fazla çaba göstermelerini teşvik eder. Ayrıca kaynaştırma eğitimi ile aileler, diğer özel gereksinimli öğrencilerin aileleriyle iletişim kurarak iş birliği yapma ve birlikte hareket etme fırsatları elde ederler. Bu durum, çocukların eğitim hayatına katılımlarını artırır. Ailelerin çocuklarının eğitimindeki bilgi, beceri ve katılımlarının artması, ailelere umut verir ve özel gereksinimli öğrencilerin ailelerinin toplumdan soyutlanmış ve yalnız hissetmelerinin önüne geçer (Sadioğlu, 2011).

Kaynaştırmanın Öğretmenlere Faydaları

Kaynaştırma yöntemiyle eğitim, öğretmenlerin mesleki becerilerini ve eğitim ortamlarını planlama gibi benzer yeteneklerini geliştirmeye yardımcı olur. Kaynaştırma uygulayan öğretmenler; çeşitli eğitim ortamlarında görev yapabilme, toplumsal eğitim vizyonuna, güçlü yeteneklere ve deneyime sahip olma avantajına sahiptir. Kaynaştırma uygulamaları öğretmenlerin, diğer eğitim personeliyle iletişimini ve iş birliğini artırarak bilgi birikimlerini arttırmalarına yardımcı olur. Öğretmenler, öğrencilerine ve dolaylı olarak topluma yardımcı olma fırsatı buldukları için mesleki tatmin duygusu yaşarlar. Kaynaştırma yöntemi sayesinde öğretmenler, toplumun ve okulun önemli bir parçası olduklarını hissetmenin faydalarını da deneyimlerler (Mag vd., 2017).

SONUÇ

Kaynaştırma eğitimi, özel gereksinimli öğrencilerin genel eğitim ortamlarında eğitim görmelerini sağlamak amacıyla uygulanan bir eğitim yöntemidir. Ancak kaynaştırma uygulamalarında çeşitli sorunlar yaşanabilmektedir. Bu sorunlar, öğretmenlerden, öğrencilerden, ailelerden veya eğitim ortamının fiziksel koşullarından kaynaklanabilir.

Öğretmenler, sınıflarına özel gereksinimli öğrenciler yerleştirildiğinde, eğitim uygulamaları ve sınıf yönetimi konularında çeşitli endişeler taşıyabilirler. Öğretmenlerin kaynaştırma eğitiminde karşılaştıkları sorunlar genellikle özel gereksinimli öğrenciler ile iletişim eksikliklerinden ve bu öğrencilerin fiziksel ve problemleri davranışsal karakteristiklerinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca öğretmenler, kendilerine kaynaştırma eğitimi konusunda yeterli eğitimin verilmemesinden de yakınmaktadır.

Kaynaştırma uygulamaları, öğretmenlerin iş yüklerinin artabileceği ve öğretmenlerden mesleki yeteneklerini ve eğitimlerini aşan bir eğitim beklenmesi durumunda öğretmenlerin başarısız olacağı risklerini de taşımaktadır. Bu nedenle kaynaştırma uygulamalarının başarısı için bütün paydaşların aktif çabası gerekmektedir. Ancak kaynaştırma uygulamalarına farklı farklı bakış açıları geliştirildiği de bir gerçektir.

Kaynaştırmanın gerçekleşeceği fiziksel ortamlar da kaynaştırma uygulamalarının etkisi ve başarısı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Eğitim ortamlarının fiziki şartlarının yetersiz olması ve sınıf mevcutlarının fazla olması da kaynaştırma yoluyla eğitimde karşılaşılan problemler arasında yer almaktadır.

Kaynaştırma eğitimi, özel gereksinimli öğrencilerin genel eğitim ortamlarında eğitim almalarını sağlayan bir eğitim yöntemidir. Ancak, kaynaştırma uygulamalarında karşılaşılan problemler, öğretmenlerden, öğrencilerden, ailelerden ve eğitim ortamının fiziksel koşullarından kaynaklanabilir. Bu nedenle, kaynaştırma uygulamalarının başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için öğretmenlerin tutum ve yeterlilikleri, eğitim programlarının kapsamı ve niteliği ile eğitim ortamlarının durumu gibi konuların özenle planlanması gerekmektedir.

Sonuç olarak kaynaştırma uygulamalarının başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için öğretmenlerin kaynaştırma konusunda yeterli eğitim almaları gerekmektedir. Ayrıca, öğretmenlerin, sınıflarına özel gereksinimli öğrenci yerleştirilmesi sonucunda eğitim uygulamaları ve sınıf yönetimi konularında endişeleri olabilir. Bu nedenle, öğretmenlerin kaynaştırma uygulamalarına yönelik farklı bakış açıları geliştirdiği ve buna göre hazırlanması gerektiği unutulmamalıdır. Kaynaştırma eğitimi ile ilgili problemler sıklıkla özel gereksinimli öğrenciler ile iletişim eksikliklerinden ve bu öğrencilerin fiziksel ve problemleri davranışsal karakteristiklerinden kaynaklanmaktadır. Kaynaştırma uygulamalarında öğretmenler, öğrenciler, fiziki şartlar gibi doğrudan paydaşlar ve etmenlere bağlı olarak ortaya çıkabileceği gibi yasalar ve eğitim planlarındaki yetersizliklerden de kaynaklanabilir. Kaynaştırma uygulamalarında başarıya ulaşmak için bütün paydaşların aktif çabası gerekir. Öğretmenler, öğrenciler, aileler ve diğer paydaşlar kaynaştırma uygulamalarının başarısına katkı sağlamalıdır. Ayrıca, kaynaştırma yoluyla eğitimde karşılaşılan fiziksel ortam ve mevcut sınıf sayısı gibi sorunlar da ele alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akalm, S. (2014). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Çalışan Rehber Öğretmenlerin Kaynaştırma Uygulamalarına İlişkin Gereksinimleri. *International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE)*, 6(1), 115-142.
- Akçamete, G. ve Kaner S. (1999). Cumhuriyetin 75. Yılında Çocuğa Yönelik Özel Eğitim Çalışmaları. 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi: Cumhuriyet ve Çocuk, 2, 395-405.
- Aker, G. (2014). Öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitimi hakkındaki tutumları. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Aral, N. ve Gürsoy, F. (2007). Özel Eğitim Gerektiren Çocuklar Ve Özel Eğitime Giriş, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Arı, A. ve Sönmez-Kartal, M. (2017). Özel Eğitime Giriş. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Ataman, A. (1997). Türkiye’de Özel Eğitime Yeni Yaklaşımlar. *Millî Eğitim Dergisi*, 136, 22-23.
- Atıcı, R. (2014). Kaynaştırma Öğrencilerinin Okul Hayatında Yaşadığı Zorluklar. *Turkish Studies– International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(5), 279-291.
- Batu, E. S. (2005). Kaynaştırma ve Destek Özel Eğitim Hizmetleri. Eripek, S. (Ed.), Özel Eğitim (4. Basım) içinde (15-28). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Chernukha, N., Petrova, M., Vasylieva-Khalatnykova, M., Krupnyk, Z. ve Krasilova, Y. (2021). The Role of the Sociocultural Environment of Inclusion in the Modern Educational Institution. *International Journal of Higher Education*, 10(3), 211-222.
- Çavraktar, A. ve Diken, İ. H. (2007). Özel Eğitime Giriş (3. baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Çetrez-Arican, G., Fazlıoğlu, Y., ve Tezcan, S. (2018). Otizmli Öğrencilere Kendini Tanıtma Becerisinin Öğretiminde Videoyla Model Olmanın Etkililiği. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 157-176.
- Çuhadar, S. (2013). Özel Eğitim Süreci 2. Vuran, S. (Ed.), Özel Eğitim içinde (3- 30). Ankara: Maya Akademi Yayıncılık.
- Demir, M. K., ve Açar, S. (2010). Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Düşünceleri. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(3), 749-770.
- Dereli, F. ve Günşen, G. (2019). Erken Çocukluk Döneminde Üstün Yetenekli Çocuklar ve Bilimsel Süreç Becerilerinin Desteklenmesi. Fazlıoğlu, Y. ve Şengül-Erdem, H. (Ed.) Özel Gereksinimli Çocuklar Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitim (2. Baskı) içinde (455-466). Ankara: Vize Akademi Yayıncılık.
- Diken, İ.H. ve Batu, S. (2015). Kaynaştırmaya Giriş. Diken, İ.H. (Ed.), İlköğretimde Kaynaştırma içinde (2-23). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Gök, G. ve Erbaş, D. (2011). Okulöncesi eğitimi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin görüşleri ve önerileri. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 3(1), 66-87.
- Güleryüz, Ş. O. (2009). Kaynaştırma Eğitimine Devam Eden Engelli Öğrencilerin Akranları ile İlişkilerinde Karşılaştıkları Sorunların Değerlendirilmesi. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Türkiye.
- Güney, N., (2016). Özel Eğitim Hizmetlerinde Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama Süreci. http://selcukluanaokulu.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/42/01/806365/dosyalar/2016_05/11115208_egitsel_degerlendirme_tanilama.pdf adresinden 11.04.2023 tarihinde erişilmiştir.

- Gürgür, H. (2015). Kaynaştırma Uygulamasının Yapıldığı İlköğretim Sınıfında İş birliği ile Öğretim Yaklaşımının İncelenmesi. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkiye.
- Gürgür, H. ve Yazçayır, G. H. (2019). Türkiye’de kaynaştırma eğitime yönelik öğretmenlerin görüşlerine odaklanılmış lisansüstü eğitim tezlerinin sentezlenmesi: meta-etnografik bir çalışma. Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi, 7(2), 845-872.
- Güven, D. ve Diken, İ. H. (2017). Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Okul Öncesi Çocuklara Yönelik Sosyal Beceri Öğretim Müdahaleleri. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 15(01), 19-38.
- Güven, Y. ve Aydın, A. (2007). Özel Gereksinimli Çocuklar İçin Akran Öğretimine İlişkin İlköğretim Öğretmenlerinin Görüşleri. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 7(1), 415-432.
- Hicks-Monroe, S. L. (2011). A Review of Research on the Educational Benefits of the Inclusive Model of Education for Special Education Students. Journal of the American Academy of Special Education Professionals, 61-69.
- İlhan, E. ve Esentürk, O. (2017). Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklarla Normal Gelişim Gösteren Akranlarının Bazı Fiziksel Uygunluk Parametrelerinin İncelenmesi. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 20(1-4), 11-17.
- Kaba, D. ve Aysev, A. S. (2020). Dsm-5 Tam Ölçütlerine Göre Erken Çocukluk Döneminde Otizm Spektrum Bozukluğunun Değerlendirilmesi. Türk Psikiyatri Dergisi, 31(2), 106-112.
- Kargın, T. (2004). Kaynaştırma: Tanımı, Gelişimi ve İlkeleri, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 5(2), 1-13.
- Kargın, T. (2007). Eğitsel Değerlendirme ve Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlama Süreci. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 8(01), 1-15.
- Keçeli A. ve Kaysılı, B. (2008). Akademik Başarının Arttırılmasında Aile Katılımı. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 9(1), 69-83.
- Kırcaali B. ve İftar, G. (1998). Kaynaştırma ve Destek Hizmetleri. Eripek, S. (Ed), Özel Eğitim içinde (17-26). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- MEB, (2018). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_07/09101900_ozel_egitim_hizmetleri_yonnetmeliği_07072018.pdf adresinden 10.04.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Nayır, F. ve Kepenekci, Y. K. (2013). Kaynaştırma öğrencilerinin haklarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri. Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 3(2), 69-89.
- Orhan, S. ve Genç, K. G. (2015). Engellilere Yönelik Ülkemizdeki Özel Eğitim Hizmet Uygulamaları ve Örnek Ülke Karşılaştırması. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, (35/2 Ek Sayı), 115-147.
- Özbey, F. (2018). Türkiye’de Engellilerin Eğitimi (Genel-Mesleki). Arıkan, S. ve Ayyıldız, E. (Ed), Engelli Bireylerin Destekli İstihdamı içinde (39-55). İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Özyürek, M. (2005). Görme Yetersizlikleri. Eripek, S. (Ed.), Özel Eğitim (4. Basım) içinde (119-136). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Pınar, E. S. (2008). Genel eğitim sınıflarında engelli olan ve olmayan öğrencilerin sosyal becerilerinin desteklenmesi. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16(1), 171-187.

- Sadioğlu, Ö. (2011). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırmaya ilişkin sorunları, beklentileri ve önerilerine yönelik nitel bir araştırma. Doktora Tezi. Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Sakarkaya, S., Eğilmez, H. O. ve Engür, D. (2019). Müzik eğitiminin hafif düzey zihinsel engelli öğrencilerin sosyalleşme düzeylerine etkisi. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(4), 35-43.
- Savucu, Y. (2020). The Importance of Early Diagnosis, Education and Physical Activity in Children with Autism. International Journal of Sport Exercise and Training Sciences - IJSETS, 6(3), 105-109.
- Sucuoğlu, B. (2004). Türkiye'de kaynaştırma uygulamaları: Yayınlar/araştırmalar. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 5(02).
- Sucuoğlu, B., (1996). Kaynaştırma Programlarında Anne Baba Katılımı. Özel Eğitim Dergisi, 2(2), 25-43.
- Şahbaz, Ü., Atılgan, H. ve Aydemir, D. A. (2020). Bütünleştirilmenin normal gelişim gösteren çocuklar üzerindeki etkisi ölçeğinin Türkçe formunun uyarlama çalışması. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (52), 165-184.
- Turhan, C. (2007). Kaynaştırma uygulaması yapılan ilköğretim okuluna devam eden normal gelişim gösteren öğrencilerin kaynaştırma uygulamasına ilişkin görüşleri. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Türkmen, A. (2018). Otel ortak alanlarının engelli kullanıcılara yönelik kurgulanması. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- Ülger, Y. (2019). Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Yeterlilikleri ile Yaşadıkları Sorunlar Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye.
- Yazıcıoğlu, T. (2018). Tersine Kaynaştırma Modeli ve Uygulama Örnekleri. Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi, 4(1), 39- 48.
- Yenioğlu, S., Sayar, K., Köse, H. Ve Yıldız, N. G. (2019). Türkiye'de Özel Eğitim Alanında Değerlendirme Süreci. Kastamonu Eğitim Dergisi, 27(6), 2729-2746.
- Yılmaz, E. ve Batu, E. S. (2016). Farklı branştan ilköğretim öğretmenlerinin bireyselleştirilmiş eğitim programı, yasal düzenlemeler ve kaynaştırma uygulamaları hakkındaki görüşleri. Özel Eğitim Dergisi, 17(3), 247.